

Wprowadzenie

Introduction

Rodzina, jako podstawowa mikrostruktura życia społecznego, jest istotną przestrzenią dla rozwoju człowieka, a przez to również dla budowania więzi i relacji społecznych. W procesie socjalizacji i wychowania kluczową rolę odgrywa między innymi światopogląd rodziców/opiekunów, na podstawie którego formułowane są odpowiedzi na ważne pytania, związane z naszą egzystencją: Kim jestem? Jaki jest cel i sens mojego życia? Jakie ideały i zasady postępowania reprezentuję? Czym jest świat i jakie jest w nim moje miejsce? Przygotowując dziecko do samodzielnego życia w społeczeństwie, rodzice/opiekunowie przekazują mu wartości, normy postępowania, wzory zachowania i obyczaje kulturowe, tym samym oddziałując na makrostrukturę społeczną.

Modyfikacje struktury i funkcjonowania współczesnej rodziny są wypadkową wieloaspektowych przekształceń zachodzących w przestrzeni ekonomicznej, politycznej, obyczajowej i kulturowej. Na skutek tych przeobrażeń następuje także przededefiniowanie roli społecznej matki, ojca, jak również dziecka, co w konsekwencji przynosi zmiany w zakresie charakteru i intensywności relacji między nimi.

Konkludując, szeroko rozumiana problematyka więzi w rodzinie, jako obszar eksploracji badawczej, wymaga interdyscyplinarnego podejścia, uwzględniającego możliwie wiele perspektyw. Prezentowany, jedenasty już numer czasopisma naukowego „Wychowanie w Rodzinie”, pod tytułem *Trajektorie więzi rodziny współczesnej*, wpisuje się w to założenie w całości.

Pierwszy rozdział, poświęcony politycznym i instytucjonalnym uwarunkowaniom funkcjonowania rodziny, otwiera tekst F o l c o C i m a g a l l i (*Family as a generator of social capital: The role of family associations in Italy*), w którym rodzina jawi się jako inicjator działań samopomocowych, zwłaszcza w zakresie udzielania wsparcia socjalnego innym rodzinom, w podobnej sytuacji życiowej. Omówiony przykład włoskich stowarzyszeń rodzinnych, jako wytwórców kapitału społecznego, ukazuje kierunek zmiany dla współczesnej polityki socjalnej.

Kolejne dwa artykuły wpisują się w trwający dyskurs na temat kryzysu tradycyjnego modelu rodziny, który jest ściśle powiązany z nieustannie zmieniającymi się uwarunkowaniami społecznymi, kulturowymi, gospodarczymi, prawnymi, religijnymi i obyczajowymi. Zarówno U r s z u l a G a ł ę s k a (*Prze-*

obrażenia więzi rodzinno-społecznych w rodzinie XXI wieku), jak i Oľga Bočáková oraz Marcel Lincényi (*Comparison of selected aspects of the family – past and present*) opisują konsekwencje tych nieustannych przemian, głównie w zakresie więzi rodzinno-społecznych, których budowanie jest istotne z perspektywy poczucia tożsamości człowieka i jego funkcjonowania w życiu społecznym.

Artykuł Małgorzaty H. Herudzińskiej (*Rodzicielstwo na drodze? O Ojcostwie i macierzyństwie w ponowoczesnym świecie*) rozpoczyna rozważania na temat ojcostwa i macierzyństwa w postmodernizmie. W swoim wywodzie autorka podkreśla, iż zarówno rodzicielstwo, jak i macierzyństwo nie jest dziś „dane”, lecz „zadane” i mimo iż przybiera znamiona „projektu własnego”, to jednocześnie posiada wielu wykonawców. Z kolei Dorothea Gębuś (*Być żoną i matką – opiekunką domowego ogniska? Rola rodzinna w wyobrażeniach młodych kobiet*) prezentuje poglądy na temat postrzegania roli żony i matki. Autorka wskazuje na wciąż silny stereotyp kobiety–matki, która powinna dbać przede wszystkim o życie rodzinne, a jej praca zawodowa traktowana jest jedynie jako dodatkowe zajęcie. Rozważania na temat społecznego wymiaru funkcjonowania rodziny zamyka tekst Anny Pękali (*Rola rodziny w kształtowaniu systemu wartości u dzieci w wieku przedszkolnym*), w którym ukazana jest znacząca rola rodziców w zakresie kreowania światopoglądu młodej generacji, opartego na przekazie wartości kulturalnych i społecznych.

Drugi rozdział stanowi omówienie różnych wymiarów międzypokoleniowego dialogu w rodzinie. Alicja Bania (*Transmisja kultury w rodzinach wielopokoleniowych jako czynnik sprzyjający powstawaniu konfliktów*) zaprezentowała teorię transmisji kultur Basila Bernsteina i jej znaczenie dla diagnozowania problemów i tworzenia działań wspomagających rozwiązywanie konfliktów w rodzinie. Zagadnienie socjalizacji odwrotnej przedstawiła Anna Królikowska (*Dzieci nauczycielami swoich rodziców. Socjalizacja odwrotna we współczesnej rodzinie*), która zwróciła uwagę na potencjał tego procesu w zmniejszaniu dystansu międzygeneracyjnego, stanowiącego współcześnie poważne zagrożenie dla systemu rodzinnego. Z kolei Alicja Życzok (*Konstruktywne wzorce percepcji dziecka i dzieciństwa w przeszłości oraz współcześnie*) w swoich dociekaniach badawczych podkreśla istotę rozumienia psychiki dziecka oraz docenienia jego wyjątkowej wrażliwości emocjonalno-moralnej. Wiedza ta stanowi bowiem punkt wyjścia w procesie zmiany u dorosłych niekorzystnych przyzwyczajęń wychowawczych i edukacyjnych, a krytyczny stosunek do określeń dyskredytujących dziecko oraz do stereotypowych sposobów myślenia o dzieciństwie, wspiera przewyciężanie ich w wielu sytuacjach komunikacyjnych, lokalnych i globalnych.

W dyskurs międzygeneracyjnego dialogu między rodzicami a ich dziećmi wpisuje się również tekst Magdy Wieteski (*Międzypokoleniowy dialog wspólnie zamieszkujących dorosłych dzieci i ich rodziców – perspektywa spo-*

leczno-ekonomiczna). Autorka prezentuje perspektywę społeczno-ekonomiczną zagadnienia, ze szczególnym wyeksponowaniem przyczyn i konsekwencji odrzucania wejścia w dorosłość. Aleksandra Błachnio i Wojciech J. Maliszewski (*Przygotowanie do starości w rodzinie. Różnice pokoleniowe w otwartości na potrzeby seniora*) w swoim artykule zaprezentowali zasadność podejmowania działań w zakresie rozpowszechniania wiedzy o starości, wynikających z niej potencjalnych trudności, ale również szans na dalszy rozwój.

Rozważania na temat heterogeniczności współczesnej rodziny, wypełniające trzeci rozdział prezentowanego numeru czasopisma „Wychowanie w Rodzinie”, otwiera wieloautorskie opracowanie Danuty Ochojskiej, Małgorzaty Marmoli oraz Krystyny Węgrzyn-Białogłowicz (*Sytuacja psychospołeczna w rodzinach jedno- i wielodzietnych w percepcji dzieci*). Autorki podejmują próbę porównania sytuacji dzieci posiadających i nieposiadających rodzeństwa, stawiają pytania o relacje w badanych rodzinach, ich poziom spójności oraz adaptacyjności. Z kolei Agnieszka Bochniarz (*Doświadczenie wsparcia społecznego przez dzieci wychowywane w rodzinach niepełnych*) w swoim tekście przedstawia sytuację dzieci funkcjonujących w rodzinach monoparentalnych, w których samotny rodzic musi samodzielnie wypełnić wszystkie zadania rodzicielskie, zarówno w sferze wychowawczej, jak i materialnej. Autorka wskazuje na istotną rolę wsparcia społecznego jako czynnika stanowiącego o prawidłowym funkcjonowaniu dzieci z rodzin niepełnych. Problematyka samotnego rodzicielstwa poruszona została również przez Liliannę Klimek oraz Magdalenę Barabas (*Poczucie sensu życia matek samotnie wychowujących dzieci*). Autorki opisują próbę zbadania poczucia sensu własnej egzystencji, a także diagnozę celów i dążeń życiowych matek samotnie wychowujących dzieci. W problematyce różnorodności form współczesnej rodziny mieści się również artykuł Moniki Błendowskiej (*Współczesne znaczenie i rozumienie rodziny przez pary żyjące w kohabitacji*). Autorka, w efekcie przeprowadzonych badań narracyjnych, opisuje znaczenie życia rodzinnego doświadczanego przez osoby pozostające w związkach nieformalnych. O poziom społecznej akceptacji rodzin alternatywnych pyta z kolei Marzena Ruszkowska (*Akceptacja alternatywnych form życia rodzinnego przez studentów powiatu bialskiego*). Autorka prezentuje wnioski z przeprowadzonych badań, wskazując na popularność tzw. wolnych związków wśród młodzieży miejskiej i wiejskiej zamieszkującej powiat bialski. Rozważania na temat różnorodności form życia rodzinnego zamyka artykuł Danuty Wosik-Kawali (*Dziecko wychowywane w rodzinie zastępczej*). Tekst ukazuje złożoność problematyki dotyczącej wychowania dziecka w dwóch rodzinach: biologicznej i pełniącej pieczę zastępczą.

Ostatni rozdział, czwarty, poświęcony został relacjom w rodzinach o specjalnych potrzebach, który otwiera artykuł Marty Kuty-Pacheckiej oraz Katarzyny Stefańskiej (*Zaburzenia zachowania u dzieci i mło-*

dzieży). Autorki prezentują kryteria diagnostyczne stosowane przez psychologów w ocenie rodzaju zaburzenia, a także czynniki predysponujące do zaburzeń zachowania u dzieci i młodzieży. Kolejny autor – Krzysztof Zajdel (*Relacje interpersonalne dziecka autystycznego w grupie – analiza przypadku*) dotyka kwestii komunikacji w grupie integrującej dzieci pełno- i niepełnosprawne. Iwona Jagoszevska (*Relacje w rodzinie CODA*) opisuje sytuację społeczną i rodzinną słyszących dzieci niesłyszących rodziców (CODA – *child of deaf adult*). Autorka wskazuje, iż odmienność funkcjonowania rodziców ma znaczące konsekwencje dla wielopłaszczyznowego funkcjonowania ich pełnosprawnych dzieci. Agnieszka Jędrzejowska (*„Przyjaciele dla naszych dzieci” – rola rodziców w organizacji procesu wspomaganie rozwoju dzieci z zespołem Downa*) przedstawia zagadnienie edukacji włączającej jako nowego systemowego rozwiązania stosowanego w wychowaniu przedszkolnym dzieci z zespołem Downa. Z kolei Elżbieta Maria Minczakiewicz (*Rodziny z dzieckiem z zespołem Downa w sytuacji kryzysu ekonomicznego, przemian społecznych i obyczajowych*) w swoim tekście pochyla się nad funkcjonowaniem rodzin z dzieckiem z zespołem Downa w makroperspektywie. Z jednej strony autorka, opierając się na badaniach statystycznych, porównuje organizację i standard życia wskazanych rodzin z takimi, które posiadają pełnosprawne dzieci. Z drugiej natomiast – ocenia spoistość więzi w obu typach rodzin.

Problematykę rodzin dzieci z niepełnosprawnościami poruszają również artykuły zamykające przedstawiany Czytelnikowi numer czasopisma. Grzegorz Godawa oraz Katarzyna Kutek-Sładek (*Dialog w rodzinie dziecka z niepełnosprawnością – krytyczna ocena funkcjonowania w dzieciństwie w opinii niepełnosprawnych studentów*) przedstawiają doniesienia badawcze, koncentrujące się na komunikacji w rodzinie skonfrontowanej z sytuacją niepełnosprawności dziecka. Z kolei Agnieszka Żyta i Katarzyna Cwirynkało (*Wspieranie rodzin dzieci z niepełnosprawnością – perspektywa zmiany*) podsumowują dokonujące się w Polsce i na świecie przeobrażenia w zakresie wsparcia społecznego udzielanego rodzinom dzieci z niepełnosprawnością.

Mamy nadzieję, iż artykuły opublikowane w jedenastym już numerze czasopisma „Wychowanie w Rodzinie” staną się przyczynkiem do dalszych dyskusji naukowych, prowadzonych przez przedstawicieli zarówno teorii, jak i praktyki.

Ewa Jurczyk-Romanowska
Kamila Gandecka